

IN MEMORIAM

Av professor *HILDING BERGSTRAND*

STOCKHOLMS högskolor ha under det gångna läsåret förlorat sex professorer, vilka alla intagit en bemärkt plats i vårt kulturella liv genom stora insatser inom sina respektive verksamhetsområden. Av dessa tillhörde tre Karolinska institutet, nämligen Jules Åkerman, Gösta Forssell och Hjalmar Holmgren.

Jules Åkerman var vid sin död nära 90 år gammal och hade då sedan många år på grund av blindhet tvingats att föra ett isolerat och ensamt liv. Sin tunga börda bar han utan bitterhet och klagan med den värdighet, som präglade hans personlighet. Ty värdighet och ett drag av vemod var den bakgrund, mot vilken han lät sitt rörliga sinne ge oförlömliga och klassiskt välformade uttryck åt glädjen, skämtet och en älskvärd förlåtande ironi över världens fåfänglighet. Hederlighet, klokhet och människokärlek kännetecknade Åkermans läkaregärning både som kirurg och som banbrytande föregångsman inom socialförsäkringen. Som medicinsk kulturpersonlighet var Åkerman främmande för den tunga germanska anda, som präglade de flesta av hans samtida kolleger och han älskade istället den läkekonst, som odlades å sjukhusen i skuggan av Notre Dame. Hans klara eleganta framställningskonst passade bäst härmed. Allt hos Åkerman gjorde honom med självklarhet till ungdomens man och han var också under många år Medicinska föreningens dyrkade inspektor.

En personlighet av mycket annan sammansättning var *Gösta Forssell*. Ungefär 15 år yngre än Åkerman avled han vid 75 års ålder efter att hava varit verksam i Karolinska institutets tjänst ända till de sista månaderna före sin bortgång. Gösta Forsells liv var fyllt av sjudande verksamhet sporrad av en företagaranda ägnad icke åt personlig vinning utan åt samhällsförbättrande uppgifter. De stora framstegen inom naturvetenskaperna och därmed också inom medicinen bygga som bekant i allmänhet på upptäckten av en ny teknik. Röntgens upptäckt av den strålning, som

Parentation vid Stockholms högskolors minnes- och installationshögtidlighet den 14 oktober 1951.

bär hans namn, var en sådan upptäckt, vars konsekvenser under ett halvt århundrade blivit oöverskådliga. För medicinen innebar den en fullständig omvälvning av dess möjligheter att ställa diagnos på människokroppens sjukdomar och det visade sig snart att röntgenstrålarna och dess släktingar radiumstrålarna även kunna användas till mycket betydelsefulla terapeutiska uppgifter. Gösta Forssell tillhörde dem, som omedelbart insåg detta och han blev snart en av de mest framträdande representanterna för den nya vetenskapen. Då han dog hade från hans hand utgått cirka 200 arbeten behandlande röntgendiagnostiska och stråleterapeutiska spörsmål av det mest skiftande slag. Forssell ägde dessutom egenskaper, som möjliggjorde för honom att genomdriva en mönsterorganisation å våra sjukhus för sin älskade specialitet. Härigenom skaffade han vårt land ett försprång inom detta område, som man utomlands haft svårt att inhämta. Han skapade också genom att vädja till rik och fattig, hög och låg, specialistsjukhus för strålbehandling, som sedan under hans vingars skugga undergått en mäktig utveckling och blivit föremål för en smickrande uppmärksamhet från främmande länders sida. Omfånget av Gösta Forssells krafter och verksamhetslust var emellertid så stort, att detta jättearbete icke fyllde hans dag. Vid tiden efter andra världskriget befann sig Karolinska institutet, landets största medicinska högskola, som representerar en väsentlig del av vårt medicinska liv, i ett prekärt läge på grund av att praktiskt taget alla dess institutioner voro föråldrade. I det nydaningsarbete, som slutligen resulterat i att Karolinska institutet numera intager en mycket hedersam plats bland världens medicinska läroanstalter, spelade Gösta Forssell en dominerande roll. En av hans kolleger, som var honom något gramse, yttrade en gång till mig en smula maliöst, att om Forssell levat på 1600-talet, skulle han varit ståt-hållare i Östersjöprovinserna. Jag kunde icke finna mycket elakhet häri, ty där något var att förbättra, organisera och hålla samman var Gösta Forssell den rätte mannen.

Jag sade nyss, att Åkerman och Forssell voro mycket olika. I ett voro de emellertid lika, de älskade ungdomen och fick gensvar från densamma. Liksom Åkerman var Gösta Forssell en lång följd av år medicinska föreningens inspektor. Studenterna tyckte om den ståtliga mannens soliga lynne, hans glada förtröstan, hans oegennyttia och hjälpsamhet.

Åkerman och Forssell voro gamla män och deras bortgång var det naturliga slutet på en lång och lycklig arbetsdag. Annorlunda

med *Hjalmar Holmgren*, som ett oblikt öde tog ifrån oss vid nyss fyllda 45 års ålder och just då hans vetenskapliga verksamhet syntes skola ge de rikaste frukterna. Endast under tre år hade han då haft glädjen att såsom innehavare av en personlig professur i experimentell histologi kunna fritt ägna sig åt alla de problem, till vilka hans håg stod. Redan tidigare hade han självfallet fullbordat mycket betydelsefulla arbeten, eljest skulle han icke kunnat hedras med den sällsynta utmärkelsen av en personlig professur men de, som kände honom, hade nog det intrycket att *Hjalmar Holmgren* under de senare åren av sitt liv nått en teknisk skicklighet och en vetenskaplig mognad, som lovade mycket mera. Att det var ett löfte att lita på, därför borgade hans brinnande intresse för vetenskaplig forskning, hans livliga ingenium och hans kraftfulla natur. Han hade vid sin bortgång hunnit samla medarbetare och lärjungar kring sig och knyta fruktbärande förbindelser med angränsande vetenskapsgrenar. Allt detta är nu slaget i spillror, vilket för *Karolinska institutet* är en stor förlust. Vi ha också i *Hjalmar Holmgren* förlorat en färgrik personlighet, som med glädje, frimodighet och träffsäkra överord kämpade för vad han ansåg rätt och sant vara. Det nöta slagordet »sans peur et sans reproche» faller lätt på läpparna, när man tänker på *Hjalmar Holmgren*.

Tekniska högskolan har genom den tragiska olyckshändelse, som borttryckte professor *Sture Mörtzell* och hans maka, förlorat en av sina mest dugande krafter. De, som tecknat hans minnesruna, ha icke tvekat att tillerkänna honom den centrala platsen i den gruvvetenskapliga forskningen sedan han 1942 vid 43 års ålder utnämndes till den nyinrättade professuren i anrikning vid Tekniska högskolan. Inom det praktiska livet har han gjort viktiga insatser genom att lösa för gruvindustrien svåra och betydelsefulla problem. Det omvittnas också, att hans liv och gärning karakteriserades av trofasthet, vänfasthet och gott kamratskap.

Från *Stockholms högskola* komma tvenne av årets dödsbud. Det ena gäller *Lennart von Post*, det andra *Gösta Bagge*.

Lennart von Post, som vid sin bortgång var 66 år gammal, hörde till dem, som gjort sitt namn vida känt genom en naturvetenskaplig insats av den art, som sätter även den olärdes fantasi i rörelse. Jag syftar på *von Posts* mest betydelsefulla initiativ, nämligen den pollenanalytiska undersökningsmetoden. Liksom sin stora företrädare i ämbetet, *Gerard de Geer*, öppnade *von Post* härigenom

vägar till en geologisk datering och en bättre förståelse av de klimatväxlingar, som skett sedan istiden och de samtidiga förändringarna i havets och landets nivå. Han har hjälpt oss ett gott stycke på väg vid försöken att läsa de lagar, som på ett obevekligt sätt bestämma över vår naturomgivnings öde och härigenom följde han den ärorika tradition inom geologien, som Stockholms högskola med rätta är stolt över, och som givit vårt land en så hedrad ställning inom detta område. Innan von Post 1929 blev professor vid Stockholms högskola, var han under 20 år knuten till Sveriges geologiska undersökning, där han nedlade ett högkvalificerat arbete huvudsakligen ägnat åt torvmossarnas utforskande.

För sin omgivning framstod von Post som en forskare, som ägde de två viktigaste förutsättningarna för framgång, geni och energi. En eldsjäl bodde i den resliga, kraftfulla gestalten.

Gösta Bagge var vid sin död 69 år gammal och professor emeritus. Hans verksamhet som akademiker överskuggades, som vi alla veta, av hans politiska. Inom politiken gjorde han en lysande karriär, som förde honom fram till den bemärkta förtroendeposten som högerpartiets ledare efter Arvid Lindman. I denna sin egenkap ingick han som medlem i den samlingsregering, som under en av världshistoriens mest kritiska perioder hade ansvaret för vårt lands politik. Att under denna upprörda tid genomföra några nyskapelser inom universitetslivets domäner torde väl ha varit omöjligt, och Gösta Bagge fick i detta avseende inskränka sig till att försvara vad som redan ernåtts. Jag vet av personliga uttalanden, att han djupt beklagade att universitet och högskolor under krigets hot måste ställas på svältkost. Under hans statsrådstid lades dock grunden till det utredningsarbete, varpå den nyss beslutade skolreformen vilar.

För två år sedan uttalade från denna plats Stockholms högskolors dåvarande rektor Sven Tunberg, att Gösta Bagge alltid i Högskolans annaler skall intaga en förnämlig plats. Med synnerlig kraft och skicklighet förde han sin disciplins talan och ur hans teoretiska och praktiska arbete växte fram så betydelsefulla skapelser som socialinstitutet i Stockholm och Stockholms högskolas socialvetenskapliga institut.

Både som personlighet och till sin intresseriktning var Gösta Bagge i hög grad präglad av svensk nationell tradition.

Eder alla, som nått livets gräns och äro hädan gångne, bringa vi idag vår tacksamma hyllning. Stockholms högskolor ägna Eder en stilla vörnadens minut.